

INTELEKTUALNO HODOČAŠĆE U BOSANSKU ARAPSKU RUKOPISNU KLASIKU

Mustafa Jahić: *Arapska gramatika u djelu al-Fawā'id al-'Abdiyya Mustafe Ejubovića*, Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, 1428/2007. 329 str.

U našoj duhovnoj, intelektualnoj, naučnoj i književnoj tradiciji nisu rijetka vrlo uspješna, štaviše ponekada zadivljujuća, hodočašća u našu bosansku prošlost i njena višestruka postignuća.

Prije godinu dana jedno takvo doista uspješno izvedeno intelektualno i naučno hodočašće objavio je dr Mustafa Jahić u svojoj knjizi *Arapska gramatika u djelu al-Fawā'id al-'Abdiyya Mustafe Ejubovića*, jedno vrlo opsežno, ali i vrlo čitljivo i pregledno djelo, izloženo na preko 790 stranica, koje je izdala Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu. Prema napomeni koju autor daje na 4. stranici, njegova "Knjiga predstavlja unekoliko doradenu doktorsku disertaciju, pod istim naslovom odbranenu na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu 9. oktobra 2005. godine pred Komisijom: prof. dr Jusuf Ramić (mentor), prof. dr Enes Karić (član), prof. dr Muhamed Ždralović (član) i doc. dr Mehmed Kico (predsjednik)."

Rukopisi koji nas svojom veličinom oslovljavaju iz prošlosti

Davno napisani rukopisi su davno dogođena povijest, koja je umnogome zastalno sklopila svoje stranice. Ali, ima i ona povijest koja nas svojom veličinom i neprolaznošću oslovljava iz prošlosti.

U slučaju ovog naučnog poduhvata dr Mustafe Jahića riječ je upravo o raskrivanju intelektualne i jezikoslovne veličine Mustafe Ejubovića (1651 – 1707.), poznatog još i kao Šejh Jujo, bosanskog autora rodnom iz Mostara koji je živio "u periodu označenom kao vrijeme općeg slabljenja arapskih jezičkih izučavanja" (str. 14.), te koji je, nakon završenih osnovnih medresa u rodnom Mostaru 1677. godine otišao u Carigrad na daljnje naukovanje, "najvjerojatnije na *sahn-i semanu*" (str. 20.).

Saodređujući ovo rukopisno djelo sa životom njegova autora i njegova vremena, dr Mustafa Jahić je izvršio uspješan i plodan rekonstruktivni zahvat, te opisao svojevrсну mikropovijest Mustafe Ejubovića, ali i ovog njegova rukopisa, *al-Fawā'id al-'Abdiyya* ("Savjeti Abdullahu"), koji se bavno bavi mnogim na klasičan način izloženim područjima i planovima arapske gramatike.

Dr Mustafa Jahić svoje čitatelje upoznaje sa biografijom i bibliografijom Mustafe Ejubovića, usredsređujući se uvijek na glavno polje svoga zanimanja, Ejubovićeve arapske gramatičke i gramatičarske analize. U takvom kontekstu treba posmatrati i zaključak dr Mustafe Jahića da je Ejubovićevo djelo *djelu al-Fawā'id al-'Abdiyya* zamišljeno kao udžbenik arapske gramatike u osmanskim školama" (str. 14.).

Formalno ustrojstvo Jahićeva djela

Metodološki gledano, studija dr Mustafe Jahića *Arapska gramatika u djelu al-Fawā'id al-'Abdiyya Mustafe Ejubovića* je rekonstruktivna analiza spomenutog rukopisa.

Dr Mustafa Jahić provodi svoju analizu na dva plana, prvi je dijahronijski ili historijski, a drugi sinhronijski, u kojem autor saobražava gramatičke analize Mustafe Ejubovića sa dostignućima savremenih gramatičkih i gramatičarskih analiza u arapskom jeziku, ali i u drugim jezicima, bosanskom, engleskom, ruskom, itd..

Nakon *Uvodne riječi* (str. 11.) i bibliografskog obzora vezanog za Mustafu Ejubovića, dr Mustafa Jahić daje široke komparacije između az-Zamahšarijeva (um. 1144.) gramatičkog djela *al-Unmúdağ fi an-naḥw* ovog Ejubovićeovog djela, *al-Fawā'id al-'Abdiyya*. Tu su ponuđene preliminarne teorijske napomene o tome šta je riječ (str. 30), vrste riječi (str. 43), te šta je rečenica (str. 49).

Dr Mustafa Jahić potom, prateći i *hodočasno putujući* svim stranicama ovog Ejubovićeova rukopisa, obrađuje IMENICE (str. 57 – 472), GLAGOLE (str. 473 – 578), te PARTIKULE (ili čestice) (str. 579 – 689).

Posve je jasno da se iz ova tri plana Jahićeve knjige ili iz ove trijade vidi klasična podjela cijelog korpusa riječi arapskog jezika na: a) imenice, b) glagole i c) partikule ili čestice. Podsjetimo, ta podjela potiče još iz ranih ili formativnih arapskih gramatičarskih škola.

Iza svega dr Jahić podastire svoja ZAKLJUČNA RAZMATRANJA (str. 691 – 717.), nakon čega slijedi sažetak na bosanskom i engleskom jeziku, 719 – 738.), te potom IZVORI I LITERATURA (739 – 756.), i INDEKSI (757 – 781.). Nakon toga dr Mustafa Jahić donosi dva faksimila, prvu i posljednju stranicu rukopisa *djelu al-Fawā'id al-'Abdiyya*, a na samom kraju, na jedanaest stranica dat je sažetak na arapskom jeziku.

Na svakoj stranici u glavnim poglavljima, i u doista imponantnom broju obrađenih podpoglavlja, vidi se troslojnost ovog djela dr Mustafe Jahića.

Prvo, u samoj osnovi je djelo slavnoga az-Zamahšarija, *al-Unmūzağfi an-naḥw*. Potom dolazi sloj koji komentarima i natkomentarima pridodaje Mustafa Ejubović komponiranjem svoga djela *djelu al-Fawā'id al-'Abdiyya*, u kojem se daje, rekli bismo, savršena klasična *komentatorska potka* ili analiza az-Zamahšarijevih gramatičkih teorija.

Potom slijedi treći sloj koji ispisuje dr Mustafa Jahić osobno, a to je u ovom slučaju za nas i najvažnije. Naime, dr Jahić je ovdje dvostruki ili, bolje kazati, višestruki komentator kako az-Zamahšarija i njegove epohe u arapskoj gramatici i arabistici općenito, tako i Mustafe Ejubovića i njegovih pregnuća na planu ne samo izučavanja arapskog jezika općenito, i arapske gramatike, posebno, već i njegovih vrlo preciznih logičkih istraživanja koja je kod nas posebno izučavao i objavio prof. dr Amir Ljubović.

Dijahronijska gramatička i filološka analiza

Iščitavajući i analizirajući ovo djelo svoga imenjaka Mustafe Ejubovića, dr Mustafa Jahić pravi još jedno dublje hodočašće u klasične gramatič(ars)ke discipline arapskog jezika i u teorije davnih i slavnihi autora kao što su az-Zamahšari (um. 1144.), al-Ardabilī (um. 1047.), al-Isfarā'inī (um. 1285.), ar-Rađi (um. 1287.) Ibn 'Aqil (um. 1367.) i drugi.

Naime, na djelima ovih i drugih autora Mustafa Ejubović (ili Šejh Jujo) zasnivao je i temeljio svoje arapske gramatičke i gramatičarske analize i primjere. Ta dimenzija ovog djela dr Mustafe Jahića je po formi dijahronijska, odnosno historijska, jer autor rekonstrukcijskom metodologijom prati i pokazuje upućenost Mustafe Ejubovića u arapsku gramatiku u mnogim saodnosima sa klasičnim gramatičarima arapskog jezika i arapske lingvistike. Od velike je važnosti da dr Mustafa Jahić sve gramatičke i jezičke primjere,

(a ima ih na hiljade!), donosi na arapskom jeziku, potom daje vrijednu i preciznu transkripciju termina, a onda daje njihovu savremenu analizu i valorizaciju. Napokon, na kraju knjige dao je veoma pregledan glosar arapske gramatičke terminologije.

Sinhronijski aspekt Jahićeva djela

U ovom prikazu nemamo prostora u kojem bismo nabrojali sva djela koja dr Mustafa Jahić oslovljava iz arapske klasične filologije, koja citira s ciljem preciznog razjašnjavanja i osvjetljavanja gramatičkih postavki i pogleda Mustafe Ejubovića.

U tom pogledu je dovoljno pogledati impozantan popis literature koju je dr Mustafa Jahić koristio.

Ono na šta ovdje, a u vezi sa istraživanjima dr Mustafe Jahića, treba svakako svratiti pozornost jeste savremena teorija arapskog jezika i njenih disciplina, koja se snažno razvila tokom XX stoljeća.

Dr Mustafa Jahić meritorno poseže za tim djelima i koristi njihovu terminologiju kao svoj svojevrsni metajezik u tumačenju i komentiranju ovoj rukopisnog djela Mustafe Ejubovića.

Ukratko, autor dr Mustafa Jahić je ovo svoje djelo učinio prohodnim i čitljivim i zbog toga što je jako dobro upućen u savremene lingvističke i gramatičarske teorije Noama Čomskog, Ferdinanda de Sosira, Humboldta, Teufika Muftića, Ibrahima Anisa, Ranka Bugarskog, Milke Ivić, Jonathana Owensa, Midhata Riđanovića, Dubravka Škiljana, Ahmada Moutaouakila...

U strukturi i u izlaganju opsežne i vrijedne knjige dr Mustafe Jahića najbolje se vidi autorova široka upućenost u savremene jezičke i lingvističke teorije. Pitanja morfema, monema, sufiksa, prefiksa, kolokacije, sintaksičkih struktura, homonimije, sinonimije, semantike, jezičke aneksije, regensa i rektuma, apokopatusa, intenzifikacije, geminacije, itd. itd. dr Jahić je obradio u kontekstu savremenih teorija. Sve to pokazuje kako je dr Jahić valjano posegao za savremenom lingvističkom teorijom, njenim rukavcima i njenom terminologijom, kao i terminologijom iz filozofije jezika, te njima kao svojevrsnim organonima oživio jedno naše klasično bosansko arapsko rukopisno djelo. I predstavio nam ga na čitljiv način, riješivši *rebuse*, odgonevši *zaključanost* i *tamna mjesta* na koja se, inače, u tim rukopisima često nailazi.

U našem prikazu i ocjeni ovog doista imponantnog postignuća dr Mustafe Jahića dimenziju sinhronije izdvajamo kao najvažniji sloj njegova djela.

Recimo na kraju da je ovim svojim vrijednim radom i postignućem dr Mustafa Jahić pokazao da se on već odavno ozbiljno bavi klasičnim arapskim nasljeđem. K tome, ovim djelom *Arapska gramatika u djelu al-Fawā'id al-'Abdiyya Mustafe Ejubovića* dr Mustafa Jahić je zadao visoke standarde kako treba obrađivati našu rukopisnu baštinu.

Uspješno spajanje komentatorskih horizonata, znalačko kombiniranje dijahronije i sinhronije, rekonstruktivno preplitanje spoznaja, klasičnih i savremenih lingvističkih teorija i postavki, sve to je odlika ove knjige dr Mustafe Jahića. Nesumnjivo je da to djelo služi na ponos svome autoru, ali i ustanovi koja ga je objavila, te generaciji kojoj je djelo ponuđeno i predstavljeno.

I, na samom kraju, ističemo naše zadovoljstvo tehničkom opremom i izgledom knjige. Forma i njena ljepota uveliko odgovaraju sistematičnosti, tematskoj i sadržajnoj sredenosti ovog djela dr Mustafe Jahića.

Enes Karić